

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньова М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / Марина Вікторівна Гриньова. – Полтава : АСМІ, 2008. – 268 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / Ілона Миколаївна Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Захарова Е. В. Организация самостоятельной работы студентов с использованием информационно-коммуникационных технологий (на примере иностранного языка) : автореф. на соискание. учёной степени канд. пед. Наук : спец.13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е. В. Захарова. – Якутск. 2008. – 22 с.
4. Коменский Я. А. Великая дидактика / Коменский Я. А. – М. : Издательство книжного магазина К.И. Тихомирова, 1986. – 291 с.
5. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – К. : Кондор, 2003. – 296 с.
6. Павловський Кшиштоф. Трансформація вищої освіти в ХХІ столітті : польський погляд. – К. : Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 230 с.
7. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ ст. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : «ОВС», 2001. – 256 с.
8. Растригіна А. М. Педагогіка свободи : методологічні та соціально-педагогічні основи : [монографія] / Алла Миколаївна Растригіна. – Кіровоград : Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. – 260 с.
9. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології // Ушинський К. Д. Твори : в 6 т. – Т. 4 / Відп. за укр. вид. Г. С. Костюк, С. Х. Чавдаров. – К. : Рад. школа, 1952. – С. 28–451.
10. Фурман А. В., Міні-модель у навчанні: складники обґрунтування / Фурман А. В., Гуменюк О. Е. // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 96–108.
11. Guy R. Lefrancois. Psychology for Education. – [7-th edition]. – USA, 1991.

УДК 37.035.6:378.147:351.74/.76(477)

Р.В. Кутовий

Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ПРОФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЗМУ Й ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості патріотизму курсанта вищого навчального закладу системи МВС України в контексті його професійної, службової діяльності та патріотичного виховання як складової професійної підготовки в навчально-виховному процесі.

В статье рассматриваются особенности патриотизма курсанта высшего учебного заведения системы МВД Украины в контексте его профессиональной, служебной деятельности и патриотического воспитания как составной профессиональной подготовки в учебно-воспитательном процессе.

The peculiarities of patriotism of the cadet of a higher educational institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in a context of his professional, office activity and

patriotic education as a component of vocational training of cadets in teaching and educational process are considered in article.

Постановка проблеми. Уся діяльність ВНЗ спрямована на підготовку фахівця, який не тільки має певну суму знань і професійні навички, але й для якого характерний відповідний рівень сформованості моральних особистісних якостей, патріотизму. Процес формування й розвиток у курсантів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що забезпечать високу готовність випускників ВНЗ до практичної діяльності, має бути побудований з урахуванням особливостей патріотизму правоохоронців, зокрема співробітників органів внутрішніх справ (далі – ОВС), відповідно до наявності специфічних особливостей їх службової діяльності. Реалізація цього завдання дозволить підвищити ефективність патріотичного виховання як одного з пріоритетних напрямів виховної роботи з курсантами, бо закладає основи відданого служіння Батьківщині й народу України.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретико-методологічну базу нашого дослідження становить література, що розкриває вихідні положення системи патріотичного виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України та інших військових навчальних закладів. Суттєвий інтерес викликають праці В. Дзюби, В. Серебряка, Г. Темка, М. Томчука та ін.

Так, В. Дзюба виявляє як внутрішні, так і зовнішні фактори виховного впливу і на цій підставі розробляє систему заходів щодо удосконалення патріотичного виховання в умовах нинішнього розвитку українського суспільства [2]. У праці Г. Темка і М. Томчука [5] розглянуто сучасні тенденції до військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України. На певну увагу заслуговує дисертаційне дослідження В. Серебряка «Духовно-моральне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України». У роботі автор спирається на те, що духовно-професійне й патріотичне виховання є складовими єдиного процесу [3, 9].

Цікавими для нас є праці, що присвячені розробці певних технологій, методів, засобів патріотичного виховання курсантів. Серед них праці Т. Ісаєнко, В. Ортинського, В. Ряшко, які вивчали роль національних героїчних традицій у патріотичному вихованні курсантів тощо.

Разом з тим у процесі дослідження патріотичного виховання курсантів необхідно також ураховувати специфіку професійної діяльності й

особливості службового становища майбутнього правоохоронця, які визначають їх патріотичний обов'язок. Проте у працях зазначених авторів цей аспект патріотичного виховання курсантів не розглядається.

Мета статті – з'ясувати особливості патріотизму курсанта вищого навчального закладу системи МВС України в контексті його професійної, службової діяльності та патріотичного виховання як складової професійної підготовки у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що правоохоронець виступає у двох соціальних вимірах: 1) людина – представник Вітчизни; 2) людина – представник професії. Відносно першого виміру патріотизм людини в погонах виражається на рівні ставлення до сімейного домострою, співвітчизників, Вітчизни (любов до батька й матері, рідної домівки, землі – малої Батьківщини; шанування сімейних, національних та духовних традицій, батьківських могил тощо).

У другому випадку патріотизм співробітника ОВС має більш громадянський (ніж етнічний або національний) характер, тому що згідно із професійним спрямуванням він покликаний захищати законні права та інтереси українського народу й держави, що регламентується завданнями, передбаченими Законом України «Про міліцію». Зауважимо, що співробітник ОВС як «людина – представник професії» одночасно є: гарантом особистої безпеки окремого громадянина (його приватна роль); представник держави, що забезпечує охорону правопорядку (його соціальна роль) та представником юридичної професії та правоохоронної системи (зміст його професійної ролі).

Щодо цього можна говорити про професійний патріотизм правоохоронця, як різновид, що найповніше відображає специфіку службової діяльності. Поняття «професійний патріотизм правоохоронця» ми характеризуємо як любов співробітника ОВС до своєї професії, відданість своєму службовому обов'язку, народу й державі. Його сутність полягає у тому, що основою професійного життя та її мотивом є ідейна впевненість і віра людини в особисте покликання служити людям і Батьківщині.

Тетраедральний підхід відкриває шлях до розробки методології «з'єднання» інтересів, їх взаємодії: співробітник міліції, маючи власні інтереси, як державна людина повинен насамперед захищати, охороняти й відстоювати інтереси держави, не забуваючи при цьому про захист

інтересів громадян і суспільства в цілому, тому що міліція є найближчою до народу й найчисленнішою групою державних службовців.

Ознакою наявності професійного патріотизму в людини є те, які мотиви переважають у момент обрання міліцейської професії. Професійний патріотизм найменш виражений у тих правоохоронців, мотивом обрання професії яких було тільки покращання свого матеріального добробуту. Навпаки, професійний патріотизм найбільш виражений у тих, які впевнені у своєму покликанні й люблять свою роботу. Саме вони будуть найбільш віддані своєму службовому обов'язку та професії. Відсутність подібної мотивації можна вважати професійною деформацією співробітників ОВС, оскільки, зрештою, це вкрай негативно впливає на рівень виконання ними своїх службових обов'язків. Тому виховання професійного патріотизму курсантів міліції ще у вищому навчальному закладі – це ще й спроба вирішити питання плинності кадрів в органах внутрішніх справ.

Постановка питання в такому ракурсі, а саме: дослідження проблеми патріотизму курсантів – майбутніх юристів-правоохоронців у контексті їх професійної (службової) діяльності, вимагає звернення до таких спеціальних галузей знань, як юридична деонтологія та професійна етика працівників ОВС, які розкривають соціально-нормативний зміст професійної діяльності юриста, її принципів, особливостей і тенденцій подальшого розвитку [4]. Як засвідчує аналіз літератури з названих наукових дисциплін, патріотизм входить до структури моральних принципів професійної етики працівників ОВС [1, 138], є принципом професійної діяльності, складовим елементом професіограмного стандарту співробітника органів внутрішніх справ та компонентом його моральної культури.

Необхідно також зазначити, що високий рівень професійного патріотизму співробітника ОВС передбачає високий рівень його правослухняності та є моральною гарантією законності й правопорядку в підрозділах міліції. Правова культура співробітника ОВС, за якої повага до права та закону є особистим його переконанням, ставить вимоги до забезпечення не просто зовнішньої правомірної поведінки, а й поведінки, заснованої на глибокому усвідомленні важливості та потреби у правових нормах, на переконанні їх справедливості та цінності. Така поведінка є професійно-патріотичною, вона невід'ємна від правової культури, що дозволяє обирати найефективніші шляхи реалізації прав та виконання

обов'язків, засновані на повазі до права, допомагає перетворенню потреб закону в життєву необхідність.

Відповідно до того, що патріотизм – це особливе специфічне відчуття, свідомість, ставлення, дія, урахувуючи соціальне призначення людини, ми визначили структуру патріотизму правоохоронця та його вираження у професійній діяльності співробітника органів внутрішніх справ як ряд еталонних якостей. Вони відбивають сутність патріотизму офіцера органів внутрішніх справ, є професіограмним стандартом та утворюють цілі, результати і критерії ефективності патріотичного виховання курсантів:

- 1) вірність професійному обов'язку і прийнятій присязі;
- 2) відданість існуючому державному порядку, прагнення захищати інтереси держави;
- 3) свідома підтримка престижу державних установ (правоохоронного органу);
- 4) повага до державної (відомчої) символіки;
- 5) вірність нації та врахування національних інтересів;
- 6) дбайливе ставлення до національного багатства Вітчизни: мови, культури, традицій;
- 7) законослухняність, нетерпимість до порушень норм права й моралі;
- 8) гуманне ставлення до людини;
- 9) соціальна активність, тверда громадянська позиція.

Необхідно звернути увагу й на те, що якісне втілення зазначених еталонних морально-професійних якостей можливе лише на основі розвинутих почуттів любові до малої та великої батьківщини (любов до батьків, шанування сімейних, духовних традицій, батьківських могил; повага до людей похилого віку; любов до рідної домівки, місця народження; любов до місця навчання (навчального закладу, факультету), служби (правоохоронних органів), повага до вузівської, відомчої, державної символіки). Це твердження справедливе з позицій психології, бо практично неможливо виховати в людини шанобливе ставлення до держави, закону, суспільства, якщо в неї не розвинуті почуття поваги до ближнього, співтовариша, колеги та заснована на ній підлеглість старшому офіцерові, керівництву в цілому.

Утвердження у процесі патріотичного виховання перелічених якостей вирішує завдання громадянсько-професійного зростання й водночас відповідає цілям духовно-морального розвитку особистості. Отже, діє

механізм взаємопроникнення різних виховних процесів становлення особистості. Взаємозв'язок професійно-ділових і духовно-моральних якостей, їх вираження у повсякденній трудовій діяльності правоохоронця є показником його професійної придатності.

Більшість освітніх установ, що намагаються підвищити якість процесу формування професійної культури майбутніх фахівців, приділяють належну увагу багатьом освітнім критеріям (успішність, творчість, самовираження тощо). Однак критерій патріотизму, як правило, не розглядається як першорядне завдання. На наш погляд, це пов'язано з тим, що в нашому суспільстві за останні десятиліття склалося неоднозначне і не завжди позитивне ставлення до патріотизму як до явища та особистісної якості. Проте за правильного розуміння і трактування такого явища, як патріотизм можна значно підвищити ефективність процесу формування професійної культури майбутніх фахівців, тому що патріотизм – це феномен багатогранний і виявляється у багатьох сферах: у ставленні до своєї країни, суспільства, праці; відповідальності за свої вчинки, поведженні й способі життя. Патріотично вихований студент, напевно, стане приділяти більше уваги й з більшою відповідальністю ставитися до своєї професійної культури.

Насамперед, це стосується вихованців «правоохоронних» ВНЗ, які за своїм покликанням мають захищати державні й суспільні інтереси. Тому процес патріотичного виховання курсантів у вищих навчальних закладах системи МВС України відбувається у межах загальної професійної підготовки як невід'ємна та обов'язкова її складова.

Концептуальну основу професійної підготовки курсантів закладено у «Настанові з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України», затвердженої наказом МВС України від 11.07.2006 року № 693 (у новій редакції). Відповідно до цього документа основними завданнями професійної підготовки персоналу ОВС є: 1) оволодіння знаннями і спеціальними навичками для виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю та інших оперативно-службових завдань; 2) підвищення професіоналізму працівників органів внутрішніх справ шляхом удосконалення спеціальних навичок; 3) зміцнення зв'язків з населенням, забезпечення працівниками міліції прав людини під час виконання ними службових обов'язків, підвищення рівня загальної

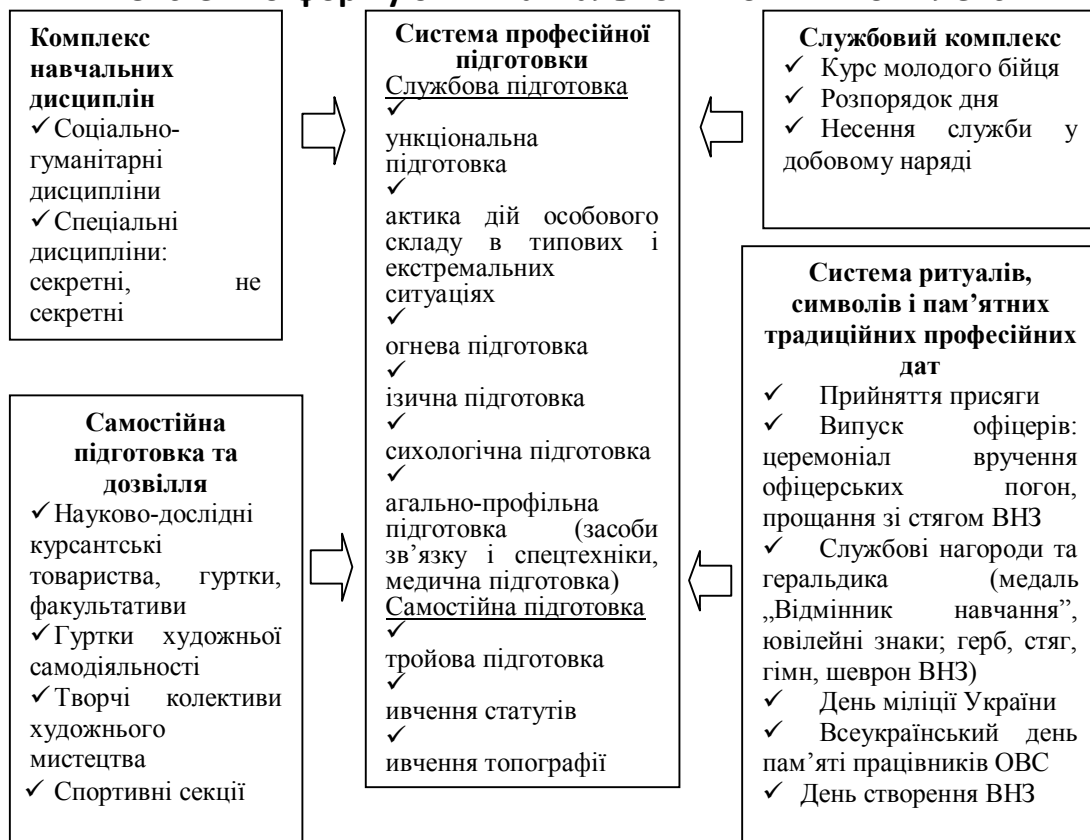
культури рядового і начальницького складу; 4) розвинення у працівників органів внутрішніх справ особистих високоморальних якостей, патріотизму, відповідальності, здібностей до ініціативних дій, сумлінного виконання професійного обов'язку.

Виходячи з перелічених завдань, професійну підготовку персоналу ОВС варто розуміти як нормативно врегульований, організований, безперервний і цілеспрямований процес оволодіння спеціальними знаннями, уміннями і навичками, розвинення особистісних високоморальних якостей, необхідних для успішного виконання покладених на осіб рядового та начальницького складу оперативно-службових завдань, функцій та обов'язків, а також реалізації наданих їм прав.

Професійна підготовка курсантів здійснюється в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу МВС України, змістовною характеристикою якого є умовно визначений нами системно-формуєчий навчально-виховний комплекс. Механізм його дії можна відобразити в такій схемі:

Схема 1

Системно-формуєчий навчально-виховний комплекс

На основі моделі системно-формуючого навчально-виховного комплексу будується система патріотичного виховання курсантів, кожний компонент якого виконує відповідну роль у процесі розвитку патріотичних якостей вихованців. Дія системи патріотичного виховання забезпечується комплексністю, цілісністю засобів, форм навчально-виховного процесу й реалізацією необхідних педагогічних умов, аналіз яких потребує окремого дослідження.

Висновки. Узагальнюючи визначені професійні особливості патріотизму й патріотичного виховання як складової професійної підготовки курсантів, відзначимо, що характер патріотизму співробітника ОВС обумовлюється специфікою його професійної, службової діяльності.

По-перше, професійна діяльність працівників ОВС, відповідно до завдань міліції, пов'язана із забезпеченням особистої безпеки громадян, захистом їх прав і свобод, законних інтересів незалежно від їх національної, релігійної, політичної приналежності, тому патріотизм правоохоронця має більш громадянський характер, ніж етнічний або національний. По-друге, патріотизм співробітника ОВС необхідно розглядати як ідею, обов'язок, принцип його професійної, службової діяльності. По-третє, патріотизм правоохоронця є духовно-моральним вектором професійної придатності та професійного зростання фахівця. По-четверте, з точки зору юридичної деонтології, патріотизм є обов'язковою складовою професіограми співробітника ОВС, компонентом його моральної культури. По-п'яте, високий рівень патріотизму працівника ОВС є діючим фактором підтримки іміджу правоохоронного органу, а низький рівень патріотизму є показником професійної деформації співробітника ОВС.

Процес патріотичного виховання курсантів у вищих навчальних закладах системи МВС України відбувається у межах загальної професійної підготовки як невід'ємна та обов'язкова її складова. На основі моделі системно-формуючого навчально-виховного комплексу будується система патріотичного виховання курсантів, кожний компонент якого виконує відповідну роль у процесі розвитку патріотичних якостей вихованців. Дія системи патріотичного виховання забезпечується комплексністю, цілісністю засобів, форм навчально-виховного процесу й реалізацією необхідних педагогічних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / Олександр Маркович Бандурка. – Х. : Вид-во НУВС, 2001. – 220 с.
2. Дзюба В. М. Сутність та роль патріотичного виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України / Василь Маркович Дзюба // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. – К., 2003. – С. 431 – 440.
3. Скакун О. Ф. Юридическая деонтология : учеб. / Ольга Фёдоровна Скакун. – Х. : Эспада, 2002. – 504 с.
4. Серебряк В. В. Духовно-моральне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / В. В. Серебряк. – Луганськ, 2004. – 20 с.
5. Темко Г. Д. Військове виховання на Україні : історія розвитку та сучасні проблеми / Г. Д. Темко, М. І. Томчук. – К. : Варта, 1997. – 104 с.

УДК 378.14:81'243

Р. В. Миленкова

Українська академія банківської справи

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-БАНКІРІВ

У статті розглянуто особливості соціально-психологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх фахівців банківської справи з високим рівнем інноваційної культури; проаналізовано соціальні фактори впливу на особистість; визначено напрями психологічної роботи зі студентами-банкiрами.

В статье рассматриваются особенности социально-психологического обеспечения процесса подготовки будущего специалиста банковского дела с высоким уровнем инновационной культуры; анализируются социальные факторы влияния на личность, определяются направления психологической работы со студентами-банкирами.

The article enlightens some peculiarities of the training future bankers with high level of innovative culture process. The social factors of influence are analyzed; the directions of psychological support to students are defined.

Постановка проблеми. Швидкі соціально-економічні перетворення, які відбуваються сьогодні в Україні, ставлять нові вимоги до особистості сучасного фахівця. Майже у всіх галузях діяльності людина повинна проявляти творчі здібності у поєднанні з розумною прагматичністю та високим рівнем загальної культури, тобто мати певний рівень інноваційної культури.

Отже, актуальність дослідження процесу формування інноваційної культури зумовлена об'єктивними потребами суспільства у професіоналах, які ефективно використовують інновації у власній роботі.